

Häftet är ett av flera i en serie om ursprungsfolk.
Varje häfte fokuserar på ett folk och deras historia.
Vilka är ursprungsfolken?
Var och hur lever de?
Vilka problem står de inför?
Hur arbetar de själva på att förbättra sina villkor?

ISBN: 91-970014-5-7
ISSN: 1653-0683

Serien omfattar:

På svenska:
INUIT De eskimåiska folken i Arktis
DE URSPRUNGLIGA AUSTRALIERN
INDIANSKA FOLK I DE PERUANSKA ANDERNA

Dessutom på danska:

MAASAI – Kvaeghyrder i Östafrika, av Nina Johnsen och IWGIA 2002
KANAKA MAOLI – Et polynesisk folk fra Hawaii, av Ulla Hasager och IWGIA 2002
STILLEHAVSFOLK I SALOMONÖERNE – Livet på Reeføerne, av Peter Ian Crawford, Jens Pinholt och IWGIA 2002
MAPUCHE – Et indiansk folk i Argentina og Chile, av Morita Carrasco och IWGIA 2001
NOMADER I MONGOLIET – av Ann Fenger Benwell och IWGIA 2001
NAGA – Et folk mellem Indien og Burma, av Shimreichon Luithui och IWGIA 2000
INDIANDER I DANMARK – Shuar i Ecuador, av Birgitte Feiring och IWGIA 2000
BUSKMENNESKER – Et folk i Kalahari-ørkenen, av Arthur Krasilnikoff och IWGIA 2000
VAN GUJJAR – Et skovfolk i indisk Himalaya, av Sille Stidsen och IWGIA 2000

INTERNATIONAL
WORK GROUP FOR
INDIGENOUS AFFAIRS

Classensgade 11E – 2100 København Ø / Tele: 35 27 05 00 Fax: 35 27 05 07 / E-mail: iwgia@iwgia.org
IWGIA – Lundagruppen för ursprungsfolk c/o Miljöbiblioteket Box 1092, 221 01 Lund / Tele: 046-222 95 67

DE URSPRUNGLIGA AUSTRALIERN

Vilka är ursprungsfolken?
Informations- och undervisningsmaterial om ursprungsfolk

Harakmbut från Madre de Dios i Peru

© Hanne Miriam Larsen och IWGIA 2005

Hanne Miriam Larsen är fil.mag. i etnografi och socialantropologi. Hon har bott och arbetat tillsammans med ursprungfolk Australien under 1993 och 1995

Text: Hanne Miriam Larsen

Översättning från danska: Eva Carlsson

Foto: Hanne Miriam Larsen, Alejandro Parellada, Christian Erni, Diana Vinding,

Henric Nilsson, Elspeth Young

Svensk redaktion: Ulf Johansson Dahre

Sättning/Layout: Ilgor Liljedahl

Tryck: print@soc, Lund 2005

ISBN: 91-970014-5-7

ISSN: 1653-0683

Yanomami från Brasilien

Förord

För omkring 100 år sedan hämtades "vilda och ociviliserade" människor från andra folkslag till Europa och ställdes ut som djur på zoo.

Man hade till exempel en kannibalutställning med infödda australier, som ställdes ut i burar – till stor förundran och förnöjelse för dåtidens européer som inte hade stora möjligheter att uppleva främmande folkslag.

Sådana förlustelser kallades för folkutställningar och turnerade i Europa under några årtionden. Det fanns bland annat indian-, neger- och beduinutställningar.

Dani-pojke från Västra Papua

Idag då det är vanligt att resa till främmande länder kommer föreställningarna om det främmande inte längre från museum. För många människor är museernas utställningar om främmande folk kompletterade med egna verkliga upplevelser. På 100 år har vårt samhälle förändrat sig mycket. Vi kan gå en tur på gatan och i storstäderna möta människor som klär sig, talar och ser helt annorlunda ut än oss själva. Vi kan stiga på ett flygplan och mindre än 24 timmar senare stiga av i något som liknar en annan värld.

Trots denna förändring lever föreställningarna om det främmande kvar i bästa välmåga. Det vilda och ociviliserade har bara bytts ut mot fördomar om levnadssätt gentemot de som är annorlunda från dem vi känner till.

Ursprungfolk avbildas fortfarande i tidningar som halvnakna "aboriginer" från Australien eller regnskogsindianer med fjädrar och ansiktsmålning. Det kan vara ett effektivt sätt att skapa uppmärksamhet för en tidningsartikel, men det är en mycket miss-

Kaling-kvinnor från Filippinerna

visande bild. Det är lika stor skillnad mellan ursprungfolk som mellan alla andra människor i världen. Varje folks kultur och sätt att leva förändras konstant. En regnskogsindian kan alltså mycket väl ha en båt med motor och en inuit en snöskoter för att överhuvudtaget kunna komma fram till sina jaktmarker eller till den lokala marknaden.

Vilka är ursprungfolk?

Ursprungfolk är de efterlevande från de folk som bebodde ett område innan det blev en stat.

Då koloniseringen började under slutet av 1500-talet, tvingade européerna ursprungsbe-folkningar bort från deras landområden. Många av dem dödades eller tvingades ut till ytterområden, där det kunde vara mycket svårt för dem att leva det liv som deras förfäder och de själva ditintills hade levt. På några ställen – i till exempel Afrika och Asien – upprättades märkliga landgränser, som skiljde folkslag åt eller gjorde dem till minoriteter utan rättigheter.

Då de första europeiska kolonierna blev självständiga, fick ursprungfolken i de nya staterna inget självbestämmande på samma sätt som majoriteten av befolkningen.

Därför kräver många ursprungfolk idag rätten att bestämma över sin egen jord och över hur de ska leva.

De namn ursprungfolk har på sig själva – till exempel inuit, samer, maori – betyder för det mesta "människa" och namnen på deras områden kan ofta översättas till "vårt land" – till exempel "Nunavut", som inuiternas landområde i Kanada heter.

Ursprungsfolk kallas också för "de första folket" eller "det ursprungliga folket". Ursprungsfolk (indigenous) är det uttryck som de olika folken själva använder, och som också används i Förenta Nationerna (FN). Representanter för ursprungsfolk möts flera gånger om året i FN, bland annat för att vara med och utforma en mänsklig rättighetsförklaring som speciellt gäller för ursprungsfolk och deras speciella situation.

Det är nödvändigt därför att ursprungsfolk hör till de mest undertryckta och fattiga i världen. Många av barnen dör innan de blir vuxna. De som kommer så långt lever inte så länge jämfört med resten av världens befolkning. De flesta barnen går bara lite eller inte alls i skolan, därför lär de sig inte heller de mest grundläggande färdigheterna som att läsa, skriva och räkna.

Var lever ursprungsfolken?

Det finns idag mer än 350 miljoner människor i världen som kallar sig ursprungsfolk. Det är cirka 5 % av världens befolkning, och de finns i mer än 70 olika länder. De är fördelade på omkring 5000 grupper med var sitt språk, var sitt samhällssystem och var sin kultur.

De flesta lever i otillgängliga områden, i bergen, regnskogar eller i arktiska områdena.

De lever ofta i områden som är rika på naturresurser, som till exempel olja och mineraler.

Dayak-kvinnor från Sarawak i Malaysia

6

Därför lever de under konstant hot om att fördrivas från sina landområden, eftersom statliga eller multinationella företag vill utnyttja jordens rikedomar. De kan också vara hotade av andra folk, som vill flytta in på deras jord för att utnyttja resurserna.

I de flesta länder utgör de en minoritet av befolkningen, medan de i Grönland (90%) och i Bolivia (66%) utgör majoriteten.

Ursprungsfolk har nära förhållande till jorden. De betraktar ofta den som en del av dem själva och menar att den ska respekteras och att den inte kan sugas ut och styckas upp i privat egendom. Jorden tillhör dem för att leva *med* och inte *av*.

Ursprungsfolk lever ofta som utstötta ur det samhälle de är en del av. De blir ofta offer för förföljelse, folkmord och hot om att förlora rätten till sitt språk och sin jord.

Xavante från Brasilien i FN

Ursprungsfolk i Förenta Nationerna (FN)

Det är viktigt för ursprungsfolk att bli erkända som just ursprungsfolk. Många lever i en stat som de inte känner någon gemenskap med. I många fall har de ingen möjlighet att bestämma över sitt liv och sin framtid. De är förtryckta och kan inte blanda sig i politik och ekonomi. Mycket ofta ser man ner på dem därför att de lever och klär sig annorlunda än resten av befolkningen.

7

För att förbättra möjligheterna att hävda sin rätt och sitt levnadssätt, möts representanter för ursprungsfolk från hela världen varje år i FN-byggnaden i Genève.

Ursprungsfolken möts som deltagare i "FN:s arbetsgrupp för ursprungsfolk".

Syftet med arbetsgruppen är att lyssna till och ta reda på ursprungsfolkens situation i förhållande till de grundläggande mänskliga rättigheterna.

Arbetsgruppen möttes första gången 1982. Dess mål är dessutom att komma med förslag till en världsomspännande deklaration om ursprungsfolks mänskliga rättigheter.

En deklaration är ett slags rådgivande dokument som länder i FN kan välja att följa. Deklarationen handlar om hur man vill att ursprungsfolk ska behandlas.

Med en sådan deklaration hoppas ursprungsfolk att de ska kunna påverka sina regeringar att behandla dem anständigt. Därför är det mycket viktigt att för dem att ha möjlighet att träffas i FN:s arbetsgrupp. Där kan de berätta om sina problem och stödja varandra i kampen för att bli erkända som ursprungsfolk med samma rättigheter som alla andra människor i världen bör ha.

FN-byggnaden är den byggnad i Genève i Schweiz som FN har till förfogande. Här möts alla världens länder och diskuterar förhållanden som berör hela världen, till exempel klimatförhållanden eller världens flyktingar.

Asháninka från Peru

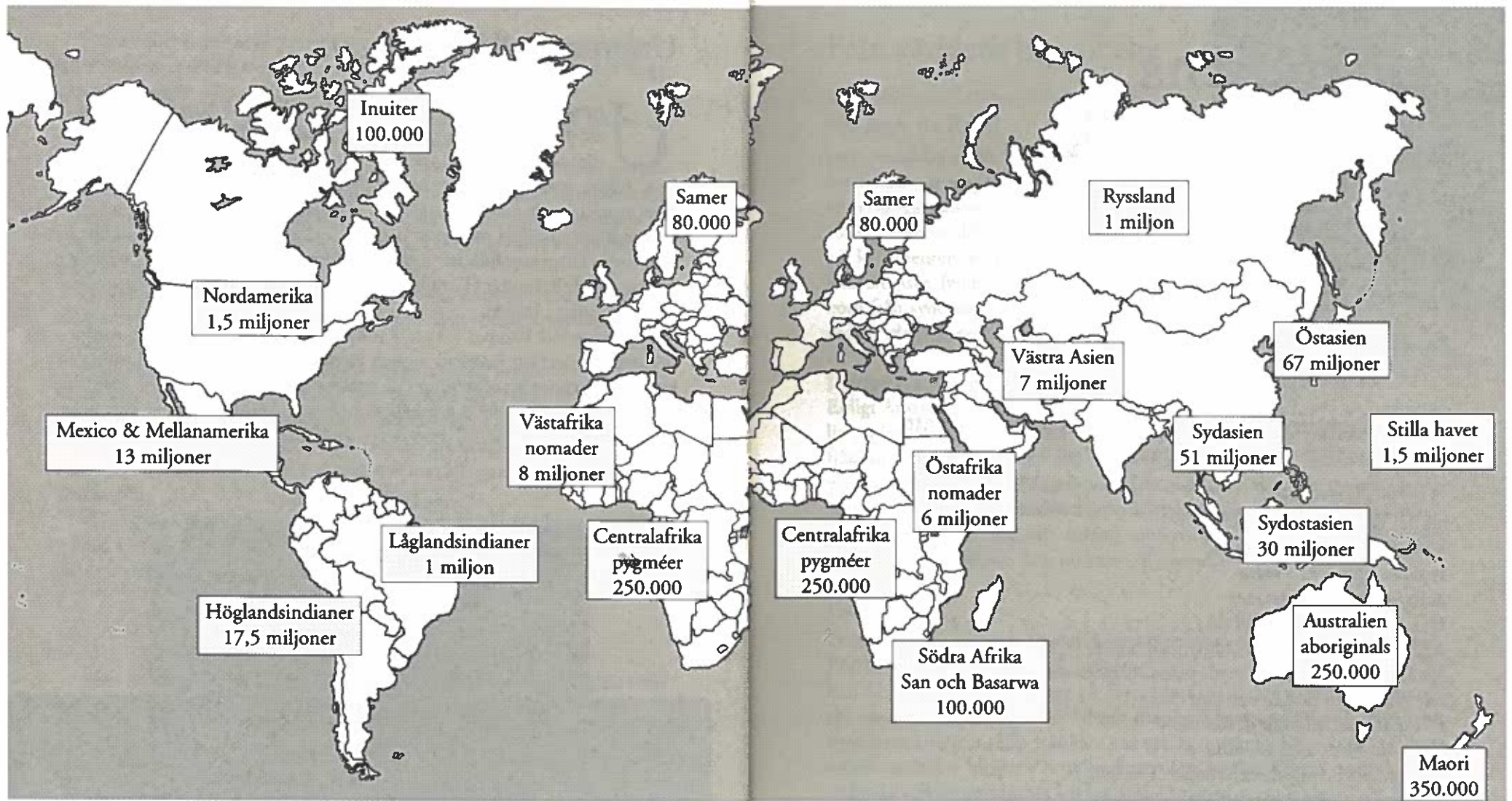
Ursprungsfolk på internet

Ursprungsfolk har sinsemellan mycket olika kultur, religion och sätt att organisera sig socialt och ekonomiskt. De är människor som värdesätter sin egen speciella kultur, och som kämpar för att överleva. Några lever som jägare-samlare eller som boskapsuppfödare. Några lever av socialhjälp i storstadsghetto. Många arbetar på fabriker eller i gruvor, andra är anställda på kontor och några få är till exempel högt utbildade advokater. Ursprungsfolk har som alla andra människor i världen olika liv, oavsett om de är inuiter i Grönland, shuar i Ecuador, aboriginer i Australien eller van gujjar i Indien.

Ursprungsfolk kämpar för att få inflytande över sitt eget liv och medbestämmande över en lång rad av sina dagliga förhållanden. De försöker få inflytande genom att möta upp i de nationella och internationella politiska organ som påverkar deras samhällen. Många ursprungsfolk har sina egna organisationer som tar till vara deras speciella intressen i förhållande till

H'mong-kvinna från Vietnam

det övriga samhället. En rad ursprungsfolksorganisationer har tillgång till internet och använder sig av moderna kommunikationer på samma sätt som andra människor i världen. Även om man befinner sig i en regnskog i Sydamerika eller i den arktiska kylan, behöver man inte vara avskuren från att blanda sig i den internationella debatten eller ta till orda på internet. Du kan prova och titta på dessa webbadresser:

www.atsic.gov.au – Information om aboriginer i Australien

www.sametinget.se – Information om samer i Sverige

www.sametinget.no – Information om samer i Norge

www.semediggi.fi – Information om samer i Finland

www.silamiut.gl – Den grönländska teatern

www.un.org/esa/unpfii – FN:s permanenta Forum. Information om internationella frågor

Världens ursprungsfolk fick sitt eget årtionde. FN har beslutade att perioden från 1994 till 2004 skulle användas till att förbättra ursprungsfolkens rättigheter. I detta och andra häften kan du läsa om några av de många olika folk, som IWGIA arbetar för, för att tillförsäkra grundläggande mänskliga rättigheter, rätt till jord och självbestämmande, samt politisk kunskap så att de kan försvara sig mot övergrepp.

Australiens ursprungsfolk

Rättvisa och respekt

Ursprungsaustraliernas historia om överlevnad och att övervinna den största möjliga motgång

”Det är inte underligt,
att det vita folket längtar efter,
att australnegrerna ska dö ut;
ty dessa lågtstående svarta
är ju inga trevliga grannar.
Har de bara möjlighet till det,
stjäler de både hästar, kossor, får och höns.
Men det värsta är ändå, att de också stjäler de vitas barn,
släpar in dem i skogen och äter dem.
På ön Tasmanien hölls det år 1834
klappjakt på de sista vildarna.
De blev alla infångade och förda till en liten ö,
och mannen som hade stått för klappjakten,
fick en stor belöning för sitt dåd.”

Från: ”Den vida världen” 1914

Det här kunde man läsa i en geografibok från början av förra århundradet. Det var en tid då okunskapen om Australiens ursprungsfolk var utbredd och man var säker på att de skulle vara utrotade inom en snar framtid. Men de dog inte ut. Idag lever det omkring 290 000 ursprungsaustralier i Australien, och de är stolta över att kunna dela historien om sitt liv med resten av världen.

Från världens begynnelse

Var kom de ifrån?

Inga vetenskapsmän har kunnat med säkerhet fastslå när ursprungsaustraliernas förfäder kom till Australien, eller var de kom ifrån. De äldsta resterna från människor som hittats på kontinenten är minst 60.000 år gamla. Arkeologiska fynd tyder på att invandringen kom från sydöstra Asien, troligtvis via de öar som vi idag känner som Indonesien.

Ursprunglig australier i FN

I tidernas morgon ...

Enligt Australiens ursprungsfolks egen mytologi började historien om deras liv i tidernas morgon. Allting kom till genom att förfädersandarna kom ner från himlen och dök upp från underjorden för att skapa världen genom att vandra genom landet. Här gick de på jakt efter föda, dansade, parade sig och kämpade om vem som var starkast och klokast. Förfädersandarnas gärningar och upplevelser skapade världen som vi känner den idag: Landskapets former, himlen, vädret, människorna, djuren och växterna.

Drömtiden

Deras erfarenheter och upplevelser var grunden för det sätt de levde på. Förfädernas erfarenheter fick betydelse för deras tro och för deras sätt att leva tillsammans på. Namnet på detta mystiska förflutna har översatts till det engelska ”dreaming” eller ”dreamtime”, på svenska drömtid; men deras egen beteckning är olika från den ena språkgruppen till den andra. Till exempel användes ”djapana” i norra Australien, medan folket i centrala delar av landet använder namnet ”tjukurrpa”. Ordet hänvisar både till det fjärran förflutna, då världen skapades, och till de myter som berättar om den tid då universums ordning skapades.

Skaparandarna

Då förfädersandarna hade skapat sitt universum, vände de tillbaka till det landskap de hade frambringat. För ursprungsfolket i Australien är skaparandarna fortfarande närvarande i allt det de satte igång. Landskapet är fullt av spåren efter dem. Deras gärningar är eviga påminnelser om hur världen blev skapt och det sätt på vilket den hänger samman. Några platser är speciellt heliga. De har en särskild andlig kraft från viktiga begivenheter som

utspelade sig i drömtiden. Då förfädersandarna skapade världen, upprätade de samtidigt en själslig förbindelse mellan landet och dess invånare. Ursprungsfolket blev förpliktigade att underhålla det landområde som tilldelades dem under drömtiden.

Livskraft och visdom

Australiens ursprungliga befolkning föreställer sig att de kan få del av den kraft och insikt som deras skaparförfäder hade. Det kan de få genom att leva efter bestämda regler och genom att återupprepa de begivenheter som i ti-

dernas morgon gav människan livskraft och visdom. De mytiska förfäderna och deras handlingar väcks till liv i bilder, danser, sånger och heliga föremål. Därigenom förs livskraft och lärdom vidare till nästa generation.

Att leva med landet

Tiden före européerna

Innan européerna kom till landet levde det mellan tre och fem miljoner människor i Australien. Befolkningen var uppdelad i 600-700 stammar. De talade mellan 200 och 250 olika språk. Befolkningen var spridd över hela kontinenten och var grupp hade sitt eget landområde och sitt eget levnads-sätt. Australiens ursprungsfolk hade inga hövdingar. Stammarna leddes av de äldsta männen och kvinnorna. Deras upplevelser hade gett dem insikt i de regler som förfädersandarna hade fört till världen och sedan levt efter.

Långa vandringar

Australiens ursprungsfolk vandrade i familjegrupper inom sitt stamterritorium alltefter årstidernas skiftningar. När familjerna var samlade i större grupper för social samvaro, utväxlades nyheter, äktenskap arrangerades och man planerade för de ungas uppfostran. Stammarna möttes med jämna mellanrum för att handla, lösa eventuella konflikter och utföra religiösa ceremonier knutna till bestämda platser i landskapet.

Regntid och kalla vintrar

Genom många tusen år har Australiens ursprungsfolk anpassat sig till de olika slags klimat som finns på den stora kontinenten. Den norra delen av landet är tropisk med kraftig nederbörd under regntiden. I det inre av Australien finner man öken och buskstäpper, och mot söder är klimatet tempererat med kalla vintrar. De som lever i områden med öken var inte bofasta någon längre tid åt gången. De byggde därför bara skydd för att kunna sitta i lä där de slog sig ner. I andra delar av landet byggde man mindre hus för att användas under vinterhalvåret där det på en del platser kunde vara snö och köldgrader och på andra platser våldsamma regnväder.

Klippmålningar

Kunskap om landet

Överallt i landet har människorna varit beroende av stor kunskap om hur landskapet ser ut och vilka resurser det har att erbjuda. Australiens ursprungsfolk lärde sig att tolka väderomslag och att hitta vatten även i de torraste områden. De fick stor kunskap om vilka plantor och djur som kan användas som föda, medicin och material till redskap. De utvecklade en lång rad specialiserade jaktredskap och uppfann sätt att förvara vatten, eld och matvaror på under sina långa vandringar.

Livet med naturen

Samspelet med naturen var viktig för stammarnas överlevnad. Även om Australiens ursprungsfolk inte odlade jorden förrän européerna kom till landet, har de satt sin prägel på det landskap de levde i. På flera platser i landet brände den lokala befolkningen av de avgränsande skogsområdena för att jaga ut djuren inför jakten. Vid floder och sjöar byggdes uppdämningar för att underlätta fisket. Samtidigt spreds plantfrön och snäckor till nya områden via ett stort nätverk av handelsvägar, som sträckte sig över hela landet och vidare över Torres sund till Papua Nya Guinea och Indonesien.

Kolonisering och konfrontation

Européerna kommer till Australien

Första gången människor från Europa seglade in i haven omkring Australien var i början av 1600-talet. Det var holländska sjöfolk som utforskade området i hopp om att hitta nya segelruttor till nytta för deras handelsfartyg. Intresset för den okända kontinenten blev mer allvarligt först på 1770-talet, då den engelska regeringen utsåg en expedition under kapten James Cook. Området skulle utforskas därför att England ville ha Australien som koloni. Cook förklarade landet för engelsk besittning under namnet New South Wales.

Barn med en stor ödla.

Straffångarna

I januari 1788 ankom de första grupperna av skepp med straffångar som sänts på tvångsarbete i den nya kolonin. I början befolkades kolonin uteslutande av straffade från engelska fängelser. Från 1788 till 1868 exporterades omkring 160.000 fångar till Australien; men från omkring år 1800 började folk frivilligt bosätta sig i hopp om en ljus framtid. I slutet av 1800-talet steg antalet invandrare kraftigt eftersom man hittade guld på flera ställen i landet.

Den nya nationen

Australien förklarades som självständig nation under den engelska kronan 1901. Målet var att bygga upp ett samhälle av inflyttare som skulle utnyttja landets resurser och odla upp jorden. Att där fanns människor i landet före européernas ankomst ignorerades. I landets nya grundlag stod det klart och tydligt att ursprungsfolket inte skulle räknas som medborgare i den nya nationen.

Fördrivning och konflikt

Redan från början av 1800-talet var det tydligt att européernas närvaro i Australien hade stora konsekvenser för ursprungsfolket. Kolonistörerna tog över fler och fler områden. Det betydde att det land som ursprungsfolket levde på togs från den ena stammen efter den andra. När de inte hade land hade de inte längre möjlighet att få vatten och mat. Många grupper rvingades att flytta längre in i landet efter hand som européerna tog deras land vid kusterna. Detta ledde ofta till konflikter mellan olika grupper av ursprungsaustralier som nu skulle dela på färre resurser. Tusentals av dem

Köjanor i en mangroveområde

Kvinnor från Torres strand

dog eftersom de angreps av "nya" sjukdomar som européerna fört med sig till landet, till exempel influensa och mässlingen.

Motstånd

Fram till för några få år sedan kunde man läsa i de australiska skolböckerna att ursprungsfolket inte gjorde motstånd mot koloniseringen; men myten om ett "fredligt övertagande" är långt från sanningen. Efterhand som det stod klart för ursprungsfolket att nybyggarna hade kommit för att stanna, gjorde de faktiskt motstånd överallt där kolonisterna försökte slå sig ned. På en del ställen slog flera stammar sig samman och förde långvariga krigståg som svar på ockupationen av deras land. I stora delar av landet organiserade nybyggarna straffexpeditioner, där ursprungsfolket fördrevs från sitt land eller dödades på stället. Detta uppfattades av många nybyggare som självförsvar och övergreppen på ursprungsfolket straffades sällan av myndigheterna.

Många människor dog

Australiens ursprungsfolks våldsamma motstånd mot koloniseringen fortsatte på en del håll ända fram till 1930-talet. Många människor dödades på bägge sidor men ursprungsfolket var den svagaste i kampen. De var försvagade av svält och sjukdom och engelsmännens vapen var mycket mer effektiva. Till exempel: I delstaten Queensland beräknas cirka 1000 nybyggare och minst 10.000 infödda dödade i deras inbördes kamp.

Ingen slutlig fredslösning

Myndigheterna i den nya kolonin försökte stoppa de blodiga sammanstötningarna på kolonifronten. I några områden gjordes avtal om att ge ursprungsfolket matransoner om de ställde in fientligheterna. På andra ställen satte man in ridande polis för att skydda nybyggarna. I försöket att få en slutlig fredslösning försökte de styrande få till stånd ett avtal om rättigheter för ursprungsfolket. Detta avslogs emellertid av den koloniala regeringen i England. Det har sedan dess aldrig skrivits något traktat med Australiens ursprungsfolk.

Särskilda lagar för ursprungsfolk

I stället etablerade myndigheterna under andra halvan av 1800-talet en administration för ursprungsfolket i var del av koloniens delstater för att stoppa blodsutgjutelserna. Man var säker på att ursprungsfolket var en utdöende ras och man ville, som det hette i en formulering från den tiden, "mildra deras sista stund" och beskydda dem från påverkan från det "civiliserade"

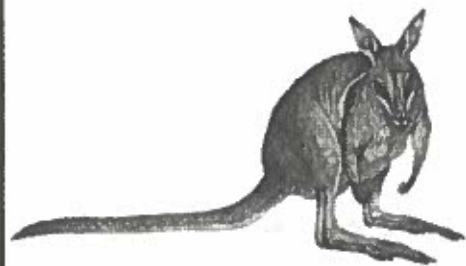

Foto: Elspeth Young

samhället, dvs ett samhälle präglat av europeisk kultur. Med den nya lagstiftningen för ursprungsfolket inskränktes deras frihet. De tvingades bo på kristna missionsstationer eller särskilt inrättade reservat. Ett viktigt syfte med reservatspolitiken var att förhindra att raserna blandades, men redan från starten av koloniseringen blev emellertid infödda kvinnor sexuellt missbrukade av icke-infödda män, och överallt i landet föddes barn med ljusare hudfärg än det övriga ursprungsfolket.

Eukalyptusträd. Foto: Elspeth Young

Barn blev tvångsförflyttade

Myndigheterna ansåg ursprungsaustralierna var olämpliga att uppfostra sina barn. Man menade att det var lättare att få barnen, speciellt de så kallade "halvbloden" (barn till en aborigin och en europé), att fungera i det "civiliserade" samhället. Därför blev barn i tusentals tvångsförflyttade från sina familjer av de australiska myndigheterna.

De barn som var mest ljusa i huden blev bortadopterade till icke-infödda familjer. De mörkare barnen sändes till barnhem eller anställdes som billig arbetskraft till icke-infödda lantbrukare och boskapsuppfödare.

Miljoner av ursprungsfolket dog

Innan européerna kom till Australien fanns där mellan tre och fem miljoner infödda australier. Krigshandlingar, svält och sjukdom ledde emellertid till en kraftig nedgång i befolkningen. Omkring år 1900 fanns det endast cirka 50.000 kvar. På 1930-talet började dock antalet växa igen, och det var uppenbart att ursprungsaustralierna inte höll på att dö ut. Trots det upprätthölls speciallagarna med motiveringen att de behövde speciell behandling för att få möjlighet att fungera i det "vita" samhället.

Ursprungsfolket får rättigheter

Reservatspolitiken och tvångsförflyttningen av barnen fortsatte fram till början av 1970-talet, då ursprungsfolket fick rösträtt och medborgerliga rättigheter liksom resten av Australiens befolkning. En folkomröstning 1967 ändrade grundlagen från 1901, så att de kunde räknas in i den australiska befolkningen. Det blev antaget att den nationella regeringen framöver skulle vara huvudansvarig för lagstiftning som berör Australiens ursprungsfolk.

Ministerium för ursprungsfolks angelägenheter

Ett nationellt ministerium för ursprungsfolks angelägenheter upprättades 1974. I stället för administration och integration gick man nu i riktning mot en självbestämmandepolitik, dvs en ordning där ursprungsfolket själv kunde få lov att bestämma över en rad förhållanden. Detta ministerium fick 1989 en kommission, dvs ett utskott som uteslutande består av ursprungsfolk valda av den infödda befolkningen. Kommissionen är rådgivande till regeringen i frågor som rör ursprungsfolk och är med och bestämmer hur ministeriets budget ska användas till gagn för landets ursprungsfolk.

De ursprungliga ägarna av landet

Ursprungsaustaliernas kamp

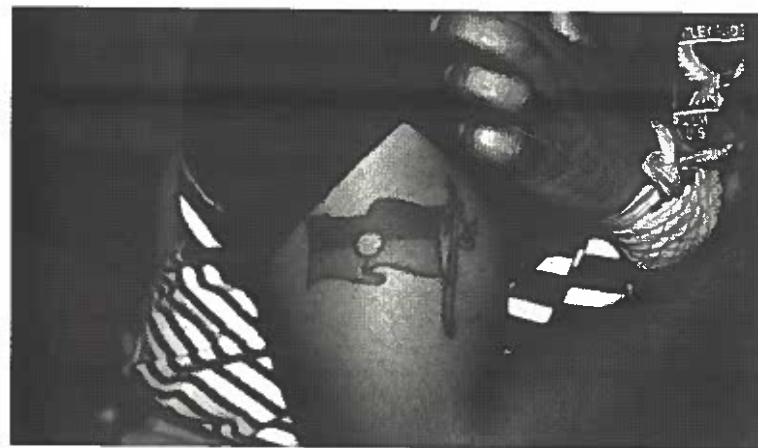
De ändringar som skett vad det gäller ursprungsfolkets politiska status beror i hög grad på deras egen insats. Från början av 1960-talet har de strejkat överallt i landet och hållit offentliga möten för att få inflytande på sin egen tillvaro. Vid statsbesök och internationella idrottsevenemang i Australien har de demonstrerat och protesterat för att visa världen att de känner sig åsidosatta i sitt eget land. 1972 reste en grupp från Australiens ursprungsfolk ett tältläger på området framför parlamentsbyggnaden i Canberra och utnämnde det till "Australiens officiella ambassad för ursprungsfolk". Sedan dess har platsen ofta varit utgångspunkt för protester mot nationens behandling av det ursprungliga folket.

Människan och jorden

För att förstå ursprungsaustaliernas förhållande till jorden är det viktigt att försöka att sätta sig in i deras livsåskådning. De föreställer sig att människan kommer från jorden och att jorden ger människan liv. Därför känner de också ett speciellt ansvar för jorden. Redan från början av deras politiska kamp har kravet på landrättigheter varit det viktigaste för dem. Det har förts kampanjer för att få regeringen att stifta en landrättighetslagstiftning för hela landet.

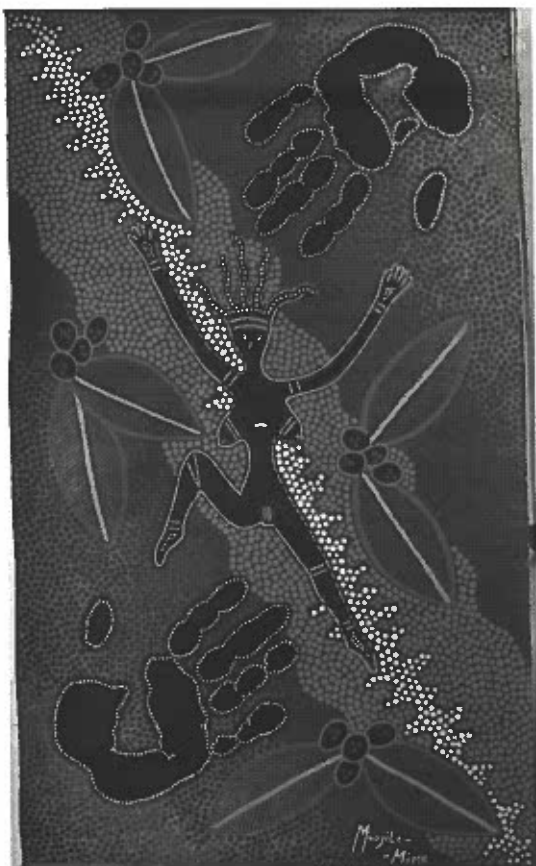
Kulaböja

En tatuerad flagga är Australiens ursprungsfolks gemensamma symbol.

Barn målade för dans.

Målning i typisk ursprunglig australisk prickstil.

Samtidigt gick ursprungsfolk till domstol i alla landets delstater för att få erkänt sin rätt till jorden. Under 1970- och 80-talen fick de delvis rättigheter över begränsade landområden i fem av Australiens sju delstater. Ursprungsfolk var dock inte nöjda med dessa ändringar, för i lagstiftningen angående landrättigheter stod det nämligen att Australien var "ingens egendom" förrän engelsmännen kom och gjorde landet till en koloni. Ursprungsfolk fick sig tilldelat jorden som en del av de sociala program som sattes i gång för att förbättra deras villkor. De fick egentligen inget erkännande av sina rättigheter till jorden.

Lagstiftning för aboriginerna

Den viktigaste händelsen för ursprungsfolks rättigheter till jord skedde i Australiens högsta domstol 1992, då de för första gången erkändes som landets ursprungliga folk och ägare av landet. 1994 följdes domen upp av en ny nationell lagstiftning, som kallades "The Native Title Act" (På svenska: Lagen om ursprungsfolks ursprungliga rätt till jorden). Denna lag ska bilda grund för framtida uppgörelser angående ursprungsfolks krav på rättigheter till bestämda landområden. För att bli erkända som traditionella ägare ska de kunna bevisa att de gemensamt har upprätthållit de traditioner som existerade i området innan européerna trängde in i landet. Den nya lagen ger också möjlighet till ekonomisk ersättning till de grupper vars ursprungliga förhållande till jorden har omöjliggjorts på grund av lantbruk eller gruvsdrift.

Tillbakagång

Den nya lagen är på papperet ett erkännande av ursprungsfolks ursprungliga rättigheter i förhållande till jorden. I verkligheten är det emellertid endast mycket få grupper som kan få tillerkänt sig landrättigheter eller ersättning på grundval av denna lag. Som följd av regeringens politik gentemot ursprungsfolk lever större delen av dem inte längre på sina traditionella landområden. De talar inte sitt ursprungliga språk och de har endast begränsade kunskaper om de kulturella traditioner som deras förfäder levte efter. Dessutom ändrades landrättighetslagstiftningen av en ny regering 1997, så de landområden de kunde göra krav på blev mycket begränsade. Detta är ett stort steg tillbaka för rättigheter som ursprungsfolk kämpat sig till sedan slutet av 1960-talet.

Världens ögon

Ursprungsfolk i Australien känner sig svikna av landets politiska ledare, och de söker i ökande grad att väcka världens uppmärksamhet på deras situation för att kunna sätta press på Australiens regering. FN:s kommission för mänskliga rättigheter har uppmanat den australiska regeringen att återuppta förhandlingarna med ursprungsfolk för att säkerställa deras rättigheter till jorden. Omvärldens ögon har på detta sätt blivit en medspelare i deras försök att få ett bättre liv i sitt eget land.

Australiens ursprungsfolk fick inga rättigheter

Deras språk försvinner

Idag lever Australiens ursprungsfolk i en nation med invandrare från omkring 200 länder. Överallt i Australien har ursprungsfolks levnadssätt påverkats under loppet av de över 200 år som gått sedan landet blev koloniserat. Tre av fyra infödda bor i de större eller mindre stadsområdena och talar australisk-engelska som modersmål. Bara en liten del av landets ursprungliga befolkning bor i små bysamhällen, där deras språk fortfarande talas helt eller delvis. Av de ursprungligen över 200 olika språken är det omkring 100 som fortfarande talas av de äldre generationerna. Av dem är det endast 20-30 som används som modersmål och lärs vidare till barnen.

Föreställningar om ursprungsfolk

De flesta icke-infödda australier och turister kopplar samman ursprungsfolk med ett liv i "bushen" med larver och kängurukött som vardagsmat och dingon (en australisk vildhund) som husdjur. Man föreställer sig att en "riktig" infödd australier är "fullblod" och opåverkad av de icke-inföddas sätt att leva. Och man tänker sig att tiden har stått stilla för de infödda ända till européerna upptäckte den delen av världen. Levnadssättet har emellertid förändrats genom tiderna liksom det har i alla andra samhällen. Deras förmåga att ställa om sig efter förändringar i levnadsvillkoren har i alla tider varit nödvändigt för deras överlevnad och utvecklingen av deras kultur.

Många sätt att vara ursprungsfolk på

Liksom före koloniseringen finns det i nutidens Australien många sätt att vara ursprungsfolk på. De infödda i Australien använder många olika namn om sig själva. I de små bysamhällena där det ursprungliga levnadssättet fortfarande är delvis bevarat, är det stam- eller språkgruppsnamnet som används (som till exempel warlpiri, lardil och wunambul). Storstadens ursprungsfolk använder däremot namn som betecknar alla ursprungsfolk i området oavsett var de kommer ifrån. Dessa beteckningar är olika från den ena delen av landet till den andra; till exempel är den gemensamma beteckningen i nordöstra Australien "Murris". "Koories" används i den sydöstra och södra delen av landet, och mot sydöst kallar de sig för "nyungar".

Kvinna samlar krabbor.

De ursprungliga invånarna i centrala Australien har erkänts som ägare av landområdet och lyckönskas här av generalguvernören (1976).

Ursprungskulturen i förändring

Nya symboler

En symbol som har blivit gemensam för ursprungsfolk i Australien, är den svart-gul-röda flaggan. Den skapades 1971 som en symbol för deras kamp för politiska rättigheter. Den svarta ytan överst står för den mörka hudfärgen hos dem, den röda ytan nedanför föreställer den röda jorden och det blod som offrats i kampen för landet, och den gula cirkeln i mitten symboliserar solen som ger liv. Flaggan ses överallt på plakat och väggmålningar och ursprungsfolk bär de tre symboliska färgerna med stolthet på örhängen, t-shirts och tatueringar. Den trefärgade flaggan har också trycks på allt från slipsnålar till bordsunderlägg "made in Hong Kong", som kan köpas av turister i souvenirbutiker.

Ursprungsfolk i städerna

Områdena med ursprungsfolk i städerna är sammansatta av grupper som kommer från olika delar av landet. När de särskilt upprättade reservaten, som skapades av den engelska kolonialmakten i slutet av 1800-talet, upplöstes i mitten av 1960-talet sökte sig tusentals aboriginer till städerna för att få arbete och utbildning. För de som blivit avskilda från sitt ursprungliga levnadssätt är den infödda gemenskapen i storstaden en viktig fast punkt. Ursprungsfolket i storstäderna lever mycket annorlunda från vad deras förfäder gjorde. Trots det är deras vardag fortfarande i hög grad påverkad av de kulturella värderingar som tidigare generationer levde efter. Boendet är oftast inrättat så att det bor flera generationer under samma tak. När viktiga beslut ska tas i familjen eller den lokala gemenskapen, spelar de äldres åsikter en stor roll vid besluten.

Ursprungsaustaliernas kulturarv

Det har i alla tider varit viktigt för de infödda australierna att arvet från förfäderna ges vidare till nästa generation. En stor del av ursprungsfolket i storstäderna har emellertid inte själv haft möjlighet att ha ett nära förhållande till sitt folks kulturella arv. För dem är det viktigt att uppfostra barnen till att vara medvetna om var de kommer ifrån. De lägger mycket tid och energi på att ge barn och unga insikt om sitt ursprungliga kulturarv.

Pelikaner

Unga ursprungsfolksföreningar

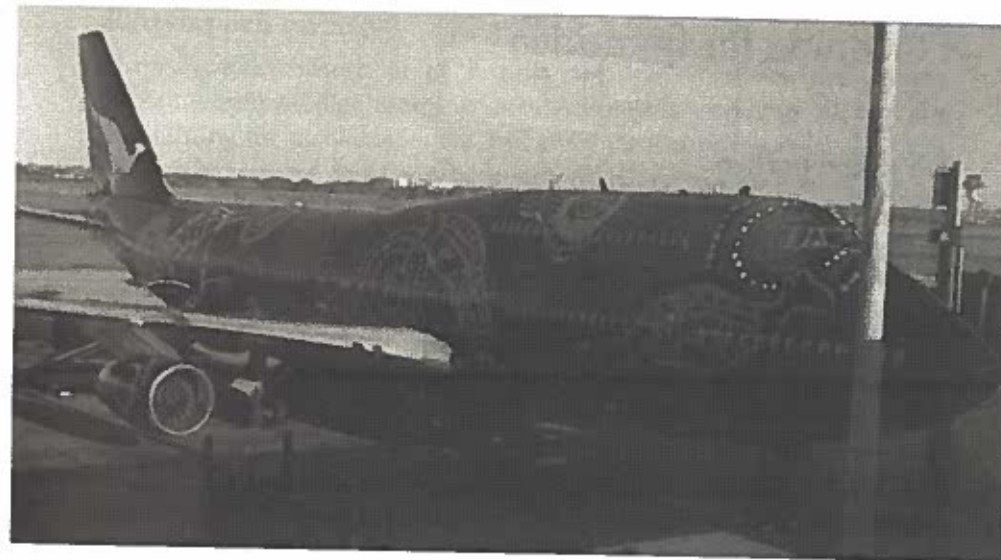
Överallt i landet har unga ursprungsaustralier bildat sina egna föreningar där de fördjupar sig i danser, myter och målerier. En stor del av dessa ungdomsorganisationer reser ut på skolor och klubbar för att berätta för icke-infödda ungdomar om sitt liv som aboriginer. De överskrider många av de barriärer som var oövervinnliga för deras föräldrars generation. På så sätt använder de stoltheten över sitt folks förflutna till att bygga sin egen framtid i det australiska samhället.

Ursprungsfolks organisationer

I alla de större städerna med många ursprungsaustralier har man upprättat en rad institutioner som kan ta sig an deras behov och intressen. Typiska exempel är en juridisk rådgivning, ett avvänjningscenter för narkomaner och alkoholister, ett läkarhus och en radiostation. De anställda är med få undantag aboriginer eller från den ögrupp som ligger i Torres sund norr om Australien. På så sätt arbetar ursprungsfolks organisationer med att ta hand om de problem deras folk står inför.

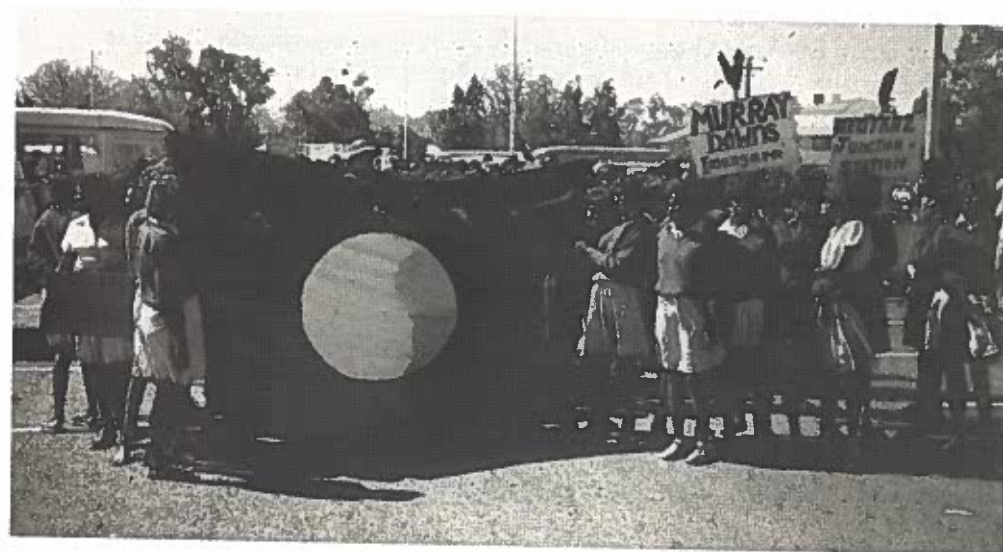
Hälsa och utbildning

Statistiska undersökningar kring ursprungsfolks tillstånd visar med all tydlighet att deras levnadsvillkor är mycket sämre än andra australiers. De lever 15-20 år kortare än icke-infödda australier. De dör 3-5 gånger så många fler barn ur ursprungsfolk än i den övriga befolkningen. Många får otillräcklig utbildning; endast 33% får en studentexamen mot 77% av den samlade befolkningen. De flesta har en mycket låg inkomst och många har inget arbete alls. Deras arbetslöshet ligger på 38% mot 9% för Australien generellt. Dessutom kommer de i kläm i det australiska rättssystemet. Endast cirka 2% av Australiens befolkning tillhör ursprungsfolk; men de utgör cirka 20% av de intagna på landets fängelser.

Flyg från det australiska sällskapet Qantas målat i den traditionella prickstilen.

Alla ursprungsaustraliers gemensamma symbol – flaggan – i bruk vid en offentlig demonstration i protest mot diskriminerande behandling av ursprungsfolk i det lokala fängelset (1993).

Försoning för framtiden

De stulna barnen

Sedan slutet av 1960-talet har det gjorts en hel del undersökningar av ursprungsfolks sociala och politiska status för att förbättra deras levnadsvillkor i det australiska samhället. 1997 utkom en av de viktigaste rapporterna: "Bringing them Home". Den beskriver hur barn blev tvångsförflyttade från sina familjer ända fram till början av 1970-talet. I rapporten berättar 535 aboriginer sina egna historier. De handlar om familjer som splittrats och aldrig sett varandra igen; om barn som vuxit upp utan att känna till sanningen om sin bakgrund, och om föräldrar som fick veta att deras barn var döda när de frågade vad som skett med dem. Det är berättelser som de flesta familjer från ursprungsfolk känner igen. Av de nu levande från ursprungsfolk har en av tre själv blivit borttagen från sin familj eller har fått någon nära familjemedlem (barn eller syskon) fräntagna som en följd av denna politik.

De infödda berättar sina egna historier

Sedan rapporten kom har en lång rad av ursprungsaustralierna berättat sina historier på radio, tv och i bokform. Detta svarta kapitel i Australiens historia har gjort djupt intryck på en stor del av den icke-infödda befolkningen. På många ställen har man haft arrangemang där icke-infödda har kunnat möta det lokala ursprungsfolk och höra deras historier. På bibliotek, museer och kulturcentra överallt i landet ligger nu böcker där de besökande kan skriva en försenad men välmenande hälsning och ursäkt till de stulna barnen.

Tystnaden

Den australiska nationens behandling av landets ursprungliga folk var tills för några få år sedan omgiven av tystnad, och de flesta icke-infödda australier har aldrig pratat med en infödd. Men barriärerna mellan de icke-infödda australier och landets ursprungsfolk håller långt om länge på att brytas ner. Den australiska befolkningen börjar nu få insikt i deras kultur och koloniseringens betydelse för deras liv.

Rättvisa och respekt

Ursprungsfolks historia är en historia om överlevnad och övervinnelse av den största möjliga motgång; men Australiens ursprungsfolk har inte användning för medlidande. De önskar sig rättvisa och respekt. Som Lila Watson har sagt till de icke-infödda som vill göra något för hennes folk:

"Om du har kommit hit för att hjälpa mig, spiller du din tid. Men om du har kommit för att din framtid är beroende av min, så låt oss arbeta tillsammans."

Den röda klippformationen Ayers Rock

Juristen Mick Dodson vid ett möte om årtiondens tvångsförflyttningar av barn från infödda australiska familjer.

Fakta om Australien

Officiellt namn: "Australia" från latinets "Terra Australis Incognita" = det okända sydliga landet.

Areal: 7,7 miljoner kvadratkilometer. Världens största ö och världens minsta kontinent.

Klimat: Norra delen av landet har tropiskt klimat, längre mot syd subtropiskt samt tempererat klimat. Årstiderna (cirka): sommar = december-april, vinter = maj-november.

Politisk geografi: Sex stater (Western Australia, South Australia, Victoria, New South Wales, Queensland och Tasmanien) och två territorier (Northern Territory och Australian Capital Territory).

Huvudstad: Canberra

Största städer: Sydney, Melbourne, Brisbane, Perth och Adelaide.

Antal invånare: 18,2 miljoner.

Befolkningsfördelning: Cirka 88% bor i stadsområden, resten i mera avsides delar av landet. 75% av den infödda delen av befolkningen bor i stadsområden.

Befolkningstäthet: Cirka 2,3 personer per kvadratkilometer – världens glesast befolkade land.

Ursprungsfolks andel av befolkningen: Cirka 2%.

Två grupper av ursprungsaustralier:

1) **Aboriginer** (från latinets, betyder "de ursprungliga") = ättlingar till de folk som bebodde kontinenten Australien före 1788. Omkring 290.000 lever idag i Australien.

2) **Torres Strait Islanders** = ättlingar till de folk som bebodde öarna i Torres sund mellan Papua Nya Guinea och Australien innan öarna blev en del av den australiska delstaten Queensland i slutet av 1800-talet. Cirka 22.000 lever idag i Torres sund och Australien.

Den officiella definitionen av en ursprungsaustralier:

En person som härstammar från ursprungsaustralier, identifierar sig själv som ursprungsaustralier och identifieras som ursprungsaustralier av andra ursprungsaustralier. Utseende och levnadssätt är utan betydelse.

Språk: Huvudspråk = australisk-engelska, dessutom i en del få områden infödda språk.

Politiskt system: Självständig nation under det brittiska Commonwealth. Landet regeras av ett parlament med två kamrar: Senaten och representanthuset. Ledaren för det största partiet efter ett val installeras som regeringens ledare = premiärminister.

Musik

CD:en "The Rough guide to Australian Aboriginal Music" (utgiven av World Music Network, katalognummer RGNET CD 1026) – en blandad CD med exempel på traditionell musik från olika delar av landet samt några av samtidens mest populära infödda musiker.

Youthu Yindi: Diverse CD-skivor, t ex "Tribal Voice" och "Birrkutja-Wild Honey" – traditionell musik från den nordöstliga delen av Australien blandat med modernare rock.

Internet

Youthu Yindi

www.youthuyindi.com

Australiens mest berömda infödda rockgrupp på nätet. Se foton, videoklipp och målningar samt hör deras musik.

Mareeba Aboriginal and Torres Strait Islander Page

www.mareebass.qld.edu.au

Infödda skolbarn i Queensland visar upp sin vardag på nätet.

Museum of Contemporary Art, Sydney

www.mca.com.au/native/index.html

Ett urval bilder av infödda konstnärer från Arnhem Land i Norra Territoriet.

Aboriginal and Torres Strait Islander Commission (ATSIC)

Det australiska ministeriet för ursprungsfolksfrågor – www.atsic.gov.au

Face the Facts – frågor och svar om infödda australier

<http://home.vicnet.net.au>

Bill's Aboriginal Links – länkar till sidor om infödda australier och andra ursprungsfolk

www.bloorstreet.com/300block/abori/html

Vicnet Aboriginal Links – länkar till massor av information om ursprungsaustralier

<http://dargo.vicnet.net.au/aboriginal/default.cfm>

IWGIA och ursprungsfolk

- IWGIA samarbetar med ursprungsfolkens egna organisationer med att trygga grundläggande mänskliga rättigheter och rättigheter till jord och resurser
- IWGIA arbetar för att ursprungsfolk får kunskap om internationell och statlig politik, så att de kan försvara sig mot övergrepp
- IWGIA arbetar för att ursprungsfolks rätt till självbestämmande erkänns
- IWGIA arbetar i FN för antagandet av en deklaration om ursprungsfolks rättigheter

Om IWGIA generellt

- IWGIA är en internationell organisation som leds av experter och rådgivare i frågor om ursprungsfolks rättigheter och kultur
- IWGIA ger ut böcker och tidsskrifter om ursprungsfolks förhållanden
- IWGIA utför arbete kring mänskliga rättigheter och stödjer projekt för ursprungsfolk i samarbete med ursprungsfolkens egna organisationer
- IWGIA har observatörsstatus i FN:s ekonomiska och sociala råd, samarbetar med ursprungsfolkens organisationer i FN och deltar i utvecklings- och mänskliga rättighetsprojekt över hela världen